

ԿԱՐՄԻՐ ԶԱՂԱՑՔԸ

(ԳԼՈՒԽ ՄԸ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՎԻՊԱԿԵՆ)

Լաւ եմ երկու քան զմի: Զի ե-
թէ մեջիցեմ երկու՝ ջեռուցանեմ զմի-
մեամս, եւ միմ զիւրոյ ջեռնուցու:
ԺՈՂ. Դ. 9 եւ 11

Ա.

— Ծա'փ, ծա'փ, ծա'փ...

Վերաւոր ճերմակ աղանձիններու նման, ջրհատին եղերքէն դուրս
կը նետուէին ալիքները, — վերը, առուին գլուխը, բաղեր կը լողնա-
յին, — ու մեծաշառաչ՝ ջուրը ծափ կը զարնէր հեղեղատին յատա-
կը, քսանեւեօթը մարդահասակ խորունկ, թէեւ երախը նեղ:

Յորդ բուսականութիւն մը կարծես կ'աշխատէր կարել կարկը-
տել հեղեղատին այդ նեղ ու երկար փեռեկը, — մորմենիները յան-
դըգնօրէն ջով կը նետէին՝ ոստայն հիւսելով մէկ եղերքէն միւսը, մինչ
ուռիները դեռ նոր սանտրուած իրենց կանանչ մաղերուն անձրեւով
մշուշ կը շինէին ու կը լեցնէին անդունդին երախը: Վայրի խաղողե-
նին, զոր շուակ կ'անուանէ գիւղական մեր լեզուն, ճիւթէ ծառի պէս
կ'երկարէր, կը բարձրանար, կը տարածուէր եւ աշտարակաձեւ թե-
ղիներուն կը փաթթուէր, ծառէ ծառ սարփինայ կը շինէր եւ դահա-
վէտն ի վար կը կախէր իր ողկոյզները՝ պղտիկ կոյր լապտերներու
նման:

Զով ու վայրի այս անկիւնը, ուրկէ վար նայողը խելքի պտոյտ
կ'ունենար, դրօսավայր դարձած էր գիւղին լաճերուն: Զորէն, որու
կը միանար հեղեղատը յիսուն քայլ հեռուն, անոնք կը բարձրանային
վեր, մինչեւ հոն՝ ուր ջուրը կը թափի ծափ զարնելով ապառաժին
ծունկերուն վրայ, ու տաշտիկ (huître) եւ մկրատիկ (crabe) կ'որ-
սային ջուրին մէջ, քարերուն տակը. յետոյ կառչելով շուակին չը-
ւան դարձած կանանչ մորճերուն՝ կը բարձրանային անդունդին պա-
տերն ի վեր, փորսող կուտային հողի այն շերտին վրայ, որ հրուան-
դան շինելու ձեւով՝ կ'երկարէր դէպի ձոր, — այդ հրուանդանին
չրթներուն հասած՝ փունջ կը կազմէին վայրի կաղնենիները: Լաճերը
խնջոյք ունէին այնտեղ ամէն օր, — սկիւռի պէս կ'ոստոստէին ճիւղէ
ճիւղ, կաղին կը ժողվէին ու կ'ուտէին արեւէն այրած ու չամիչ դար-
ձած վայրի խաղողով, միաժամանակ չաղակրատելով, բաղերուն
ձայնը կեղծելով, եւ մերթ ընդ մերթ քրքջալով՝ ա'յնքան խելայեղ,
որ ջաղացքին առուն, կարծես դարձացած, պահ մը կը դադրեցնէր
իւր ծափերը:

Վարը, ձորին մէջ, կտաւ կը լուային գիւղին հարսները, ու կ'երգէին՝ ջուրին վրայ կախուած.

Մշոյ Պալամը ի՞նչ անուշ տեղ էր,

Աղջիկ, քո խապար իմ դարդին դեղ էր...

Հասակազեղ լաստենիները քշոց կը շարժէին անոնց դիտուն վերեւ, մինչ նոր գործուած ճերմակ կտաւը քանի՜ կը բացուէր ոսկեխայտ խճերու նախշին վրայ՝ ա'յնքան կը գինովնար, կը բանաստեղծանար երգող բերանը.

Ծըծկերդ էր ուտեր, ես ասի մուտ էր՝

Արի ձեռս պարզեմ, դու ասիք ժուռ էր.

Թէ ժուռ, քէ հասում ինձի խապուլ էր:

Ետեւը, կռնակը տուած լերան՝ ջաղացքը ջախջախ կը զարնէր, ամպի ձայն կը հանէր եւ կը բանէր անձանձիր, ականջը՝ հարսներուն երգին.

Երկու եար ունեմ՝ միմ եիմ, միմ քաժայ,

Միմ կուտայ արաղ, միմ կուտայ մագայ,

Էմ արաղ տըւողմ շիվար շափարգայ,

Էմ մագայ տըւողմ ծի կուտայ փագայ:

Յանկարծ: Կանչ մը հրուանդանին ծայրէն, կաղնենիներուն մէջէն.

— Սիմա'...

Բայց ձորը, միշտ իր երգին գինովութեան մէջ, շարունակեց.

Էրկնքի ամպեր կուգար մարմար ձիւմ,

Կուգար կը քափէր վէր մայուլ մարդուն.

Աստուած աներէր խամազ մարդու տուն,

Զիքոյ որ իմ եար մէկ օր գար մեր տուն:

— Սիմա'...

Կրկնուցաւ կանչը վերէն:

Ու քիչ վերջ, երկու անուշիկ գլուխներ երեւցան կաղնենիներուն մէջ, որոնց ճիւղերը կը ծռէին, կը բարձրանային, կը տատանէին դիւահարի պէս:

— Տե'ս, մանչ — աղջիկ մը կախուեր է բռնած ճիւղէս...

Դժուար է կաղին ժողվել, — որովհետեւ կաղինը, կանանչ քրավաթով մը ծածկուած, կը կախուի տերեւներուն տակ եւ խոյս կուտայ աչքերէն: Քաջայր, գոր իր ընկերները կ'անուանէին Քաջիկ, կ'աշխատէր վար ծռել ճիւղ մը՝ Սիմայի մօտեցնելու համար ծայրէն կախ երկուորեակ կաղին մը, երկու կաղին իրար փակած, իրենց լեզուով՝ մանչ — աղջիկ: Բայց Սիմա չէր կրնար տեսնել ու քաղել «մանչ — աղջիկ»ը: Ու Քաջիկ, շարունակ ճիւղը մօտեցնելով Սիմայի քիթին ու շարժելով որ օրօրուի կաղինը, կ'երգէր.

Մանչ ու աղջիկ,

կուտամ պաշիկ :

Ի վերջոյ, ձանձրացած, երբ ձեռքը ճիւղին տակովը երկարեց, դէպի ծայրը՝ քաղելու համար «մանչ — աղջիկ»ը, մատները մտան Սիմայի ծոցը: Սիմա կամթեց դող ձեռքը:

— Ո՛չ կաղինը, ո՛չ ալ խաղողը անուշ է այնքան...

— Որքան կամիթը, ընդմիջեց Սիմա:

Վայրի կաղինը չափազանց կարծր կճեպ մը ունի, բայց միշտ լեցո՛ւն կ'ըլլայ կճեպը, եւ միջուկը՝ լաւ կաղապարուած: Եւ համեղ, — հացի պէս կ'ուտուի, չոր կարկանդակի պէս ակռաներուդ տակ կը փշրուի: Ով որ նուրբ քիմք ունի, այդ իւղոտ համին մէջ կը գգայ նաեւ լեռնային ծաղիկներու անուշահոտութիւն մը, մանաւանդ չափէն՝ ծամուած ժամանակ:

Սիմա, ծոցը կաղինով լեցուցած, հանդարտօրէն ճաշակելու համար չամիչով ու մորմով, ապաստան կը փնտռէր աչքը չորս դին: Յանկարծ կախուեցաւ վայրի խաղողներին մէկ ճիւղէն, որ սատանայի երկար թեւի պէս կ'օրօրուէր անդունդին վերեւ, եւ ուժգին ոստումով մը ինքզինք նետեց միւս եզերքը, ուր մորմենիները եւ հագարումէկ տեսակ տունկեր, իրա՛ր հիւսուած ու թնճուկ կաղմած, անկողին կը շինէին: Պահ մը լողքարի պէս դարձաւ ինքն իր վրայ, յետոյ ցաւի սուր ճիչ մը արձակեց, — փուշ մը խայթած էր: Քաջիկ, նոյն շարժումը կրկնելով, ցատկեց անդունդին վրայէն եւ դնաց փայփայի աղջիկը, որ գլուխը ծածկած էր թեւերուն մէջ, իբր թէ սաստիկ ցաւէն կծկտած: Քովն ի վեր պառկած՝ յետոյ սկսաւ շոյել գլուխը, ուսերը եւ կոնակը: Յետոյ գրկեց՝ շրթները տարած անոր ականջին, մրմնջալով քաղցր խօսքեր: Սիմա, ըստ տէրտէրին՝ Հոփսիսի մէ, վայրի բնութեան ծոցը՝ ջաղացքին մէջ մեծցած աղջիկ, հետ ու դէգ, որ չէր թոյլատրեր երբեք ձեռքով հպիլ իրեն, այժմ կը թողուր որ Քաջիկ գգուէ զինք, անուշ բառեր արտասանէ ականջին:

— Մեզ կը տեսնեն այստեղ, ըսաւ յանկարծ ու ոտքի ելաւ:

Քաջիկ հետեւեցաւ իրեն: Սողացին, մացառին մէջ մտան, անդունդին պատերէն վար սահեցան եւ գացին ալառաժին ետեւ, ուր դորդ էր շիներ կանանչութիւնը: Նստան այնտեղ, քով քովի, թեւ թեւի, շունչ շունչի:

Առուին ջուրը չուան կախեր էր վիհին մէջ, նարօտի պէս՝ արեւէն դոյն առած: Ու ջրվէժը կը շարունակէր իր յաւիտենական երգը: Զուրի կաթիլներ կը ցայտէին վեր, — կաթիլ մը, հունա՛ւ, ժայռին շրթներուն վրայ: Կաթիլ մը եւս, նման մարախի: Ուրիշ կաթիլ մը ևս, որ քալեց, յառաջ վազեց, գրկեց առաջին կաթիլը, խմեց, կլլեց, մեծցաւ, գլորեցաւ և ինկաւ թթուկիչի մը տերեւին վրայ, — տերեւը դո-

դաց, սարսուռաց, գլուխ կախեց. երբ կաթիլ մը եւս ինկաւ՝ չդիմացաւ, վար հակեցաւ:

Սիմա ուշադրութիւն չէր ընել, սակայն, ջուրի այս խորիմաստ խաղերուն: Ան կը նայէր երկնքին, — երբ երկու ճերմակ թիթեռնիկներ, ձիւնի փաթիլներու պէս, անդունդին բերնէն յանկարծ վար թռուան, զիրար հալածեցին, բարձրացան, իջան, իրարու գլուխ տուին, թերեւս համբուրուեցան, յետոյ բաժնուեցան, պար դարձան օդին մէջ, իրենց թեւերով ճերմակ ծաղիկներ գծեցին, յանկարծ թառեցան մորմենիին ճիւղին վրայ, հոն ուր բուստ հիւսեր էին կարմիր մորմէրը. պահ մը հեւացին, հանդէսեցան, եւ նորէն թռան, զիրար հալածեցին, բարձրացան, իջան, իրարու գլուխ տուին, թերեւս համբուրուեցան, յետոյ բաժնուեցան, պար դարձան, եւ կարծես անդունդին բերանը լեցուեցաւ ճերմակ աստղերով, սպիտակ թարթիչներով, հրեշտակի շրթներով, տաք ինչպէս Գալիլէին շրթները իր ծիծերուն վրայ:

Սիմա կը նայէր վե՛ր, բնութեան խորիմաստ խաղերուն անտարբեր, — երբ երկու շերեփազիներ, մին միւսին վրայ հեծած, թռելով վար իջան, դարձան դարձան եւ ի վերջոյ թառ գտան կնիւնի մը տնկած ասեղին ծայրը:

Սիմա, աչքերը բացած կը դիտէր շերեփազիները, մին հեծած միւսին վրայ, ճիշդ ինչպէս Գալ...
— Սիմա՛...

Ա՛խ, այս սարսափելի ձայնը, հեռուէն, ջաղացքին պատուհանէն: Եթէ Եւա՛ն լսած ըլլար այս պղնձային ձայնը, աւելի ահեղ քան ձայնը Եհովային, Եւա կը մեռնէր սարսափէն, անպայման:

Սիմա օձի պէս սողաց մացառին մէջէն, եղնիկի պէս վազեց ձորին եզերքէն, ու թեւաբեկ թիթեռնիկի նման թփրտալով կանգ առաւ ջաղացքին դրան առջեւ: Ջաղացքին ջախջախ աւելի կամաց կը զարնէր քան իր սիրտը, — հա՛յրն էր որ կը կանչէր:

Հայրը՝ ջաղացպանը, վաղարշակ, զոր դիւղացիները, իր սարսափելի կեանքն ու նկարագիրը խտացնելու համար մէ՛կ մակդերով, կ'անուանէին Գող Արշակ, իսկ երբեմն, իրենքերենց մէջ եւ վախն ի վախ, Տաճիկ Արշակ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

× Ամբոխը Աստուծոյ գորութիւնը կը դասէ տէրտէրմերու գորութեամբ:

× Ազգաւոր եւ մուրացիկը երկու տարբեր դասակարգեր են. մէկը յարգամբ կը պարտադրէ, միւսը բարկութիւն կը յարուցանէ:

× Երբ ժողովուրդի մը մէջ ամէն մարդ տեղ պահանջէ, առաջընէ ծախումս կ'ըլլայ: